

КҮНХОЖА ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ТАРИЙХНАМАСЫ

З.Б.Есназарова – тарийх илимлериниң кандидаты, доцент

Әженияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: Кунхўжа ижоди, тарих, тарихнома, ахборот, манба.

Ключевые слова: творчество Кунходжи, история, историографический источник, информация, источник.

Key words: work of Kunhoja, history, historiographical source, information, source.

“Жаңа Өзбекстан” идеясы ның тийкарында мине усындай уллы ата-бабаларымыздың, улыўма алғанда миллий тарийхымыздың Биринши хэм Екинши ояныў дәяирине тийкар салған ойшыл бабаларымыздың тилек эрманларын хақыйкат десек кәтелеспеген боламыз. Инсаният тарийхы соннан белги береді, ҳәр қайсы халық турмысында руўхый ояныў процесслери миллий өзликте аңлаўға алып келетуғын хэм мәмлекеттиң экономикалық, мәдений раўажланыўды жаңа басқышқа көтереди. Бундай социаллық кубылыс **“Ренессанс”** - ояныў, қайта тиклениў, жоқары деп аталыўы бәримзге түсиникли [1]. Усы көз қарастан алып қарағанда тарийхый дереклерди, тарийхнамлықты үйрениў бүгинги тарийхы илиминиң актуал машқаласы болып табылады.

Түрли дәйирде жазылған тарийхый шығармаларында, әсиресе тарийхый шахслардың жан-жан жақлама образларын ашып, XIX әсирдеги қарақалпақ халқының социал-экономикалық турмысын, үрп-әдетлерин, сондай-ақ өзін тәшўишке салып келген ўақыяларды анализ ете билген. Усы көз қарастан алып қарағанда Кунхожаның шығармалары белгилі бир тарийхый дәйирдин, қарақалпақ халқының Хорезм ойпатына келип, Хийўа ханлығы қоластына қараған жаңа дәйирдеги турмысын, жаңа тарийхый жағдайларға, жәмийетлик хэм сациаллық өзгерислерге байланыс-лы қарақалпақ халқы санасындағы жетилискен миллий ғәрәсизликке, умтылыўын айтып өтеди. Тарийхый дереклерди хэм оларды сыпатлайтын критерийлерди теориялық түсиниў тийкарында биз Кунхожаның қарақалпақ тарийхына қатнаслы шығармаларының тарийхнама екенлигин қарап шығамыз.

Кунхожа жасаған XIX әсирдин орталары хэм екинши ярымында Хийўа ханлығында сиясий хэм жәмийетлик турмыс тұрақлы болмады.

Халықтың басым көпшилиги кәмбағал турмыс кеширди. Соның менен бирге ири феодаллар материаллық байлықтың үлкен бөлегин өз қолларында ұсады атап айтқанда, жер, сўў, өндирис, қураллары, маллар, жайлаўлар хэм басқада мүликлерди атап көрсетиўге болады. Қарақалпақлардың 1873-жылға шекемги Хийўа ханлығы дәйириндеги қарақалпақлардың социаллық-экономикалық жағдайын сөз еткен. Кунхожаның шығармаларында жәмийетте тарийхый шахыс мәселесине итибар берген. Кунхожа жасаған дәйирде қарақалпақларда ири санаатт өндирисиниң болмаўы, миллий жумысшы адамлардың өсиўине тосқынлық жасады. Бул дәйирде тийкарынан қарақалпақлардың жасаўы турмыс салт дәстүрлери, Түркстаннан ески ата-мәканға көшип келиўиниң тийкары жағдайлары тарийхый жақтан белгилеп бериледи.

Кунхожа Хийўа ханлығының алып барған сиясатын киритийкалайды. Тарийхый дереклер бойынша Аллақулы 1835-1842-жылларда ханлық еткен Хийўаның ханы. Аллақулы ханның атын шайырдың шығармаларында көремиз. Шайыр өзиниң белгилі “Тўйе екенсең” қосығында Мәдемин ханның, сондай – ақ Мәдрейим ханның аын айтады:

“Шыңғыс ханнан беррегирек,
Мәдеминнен аррығырақ,
Кийип өткен зер-зербарак
Мәдрейим ханды билермесен?
Патшаның сенсең жас малы,
Уқсаған малға дусмалы,
Мәдемин ханның бас малы,
Жети атаңды билермисен? [2].

Тарийхый дереклер бойынша Мәдемин (Мухаммед Әмин) 1845-1855-жыллардағы Хийўаның ханының шақырыўы менен Кунхожа Хийўаға шақырылып, өзиниң қосығын оқыған. Ал Мәдрейим (Мухаммед Рахим) болса 1810-1825-жыллардағы Хиўа ханы болған. Тарийхый дереклерди алып қараймыз, Хийўаға Мухаммед Әмин хан болған жыллары, яғный 1845-1855-жыллары арасында ханлықта удайына жаўгершилик болып турады. Қарақалпақлар 20 мың тиллалық кеспе салықтан тысқары он жыл удайына урыс салығын төлеўге мәжбүр болады. Бул салық кеспе салықтан жети мәртебе артық болған болады. Халық пүткиллей бұлгиншиликке ушырайды. Хийўа ханлығында жасайтуғын түркмен, қазақ, өзбек халқының да аўхаллары усындай болады [3].

Усы дәйирдеги Хийўа ханлығының алып барған сиясатын Кунхожа шайыр қосық тийкарында анализлейди. Кунхожаның “Умытпаспан”, хэм “Тўйе екенсең” қосықлары пикиримиздин дәлилли болады. 1845-1855-жыллары Хийўада ханлық еткен Мәдемин хан ханлық сорамаңдағы барлық атақлы шайыр, бақсыларды жыйнап, өзиниң салтанатын мактаў ушын Хийўаға шақырған. Усындай мерисимлер XIX әсирдеги Хийўа ханларының турмысында дәстүрге айланған процес болған. Бул мәселе бойынша шығысты изертлеўши тарийхшылар өз жумысларында көрсеткен. Мысалы, академик В.В.Бартольд өзиниң “История культурный жизни Туркестана” деген мийнетинде XVI әсирдеги Хорезмге қарама-қарсы, XIX әсирдеги Хийўа ханлары әззелден әдебиятқа деген гейпара умтылыўшылық таба алады деп жазған. Алымның буған дәлили ретинде Мунис Хорезми менен Агахийлердин Хийўа тарийхын жазыў жумысы тапсырғанлығын келтиреді.

Мунис Хорезмий менен Ахехийлердин Хийўа тарийхының мәселелерин баян еткен. Оның “Фирдаусил иқбал”, “Гульшани даўлет” шығармаларының мазмұны да, тарийхый ўақыялар тарийхый шахысларға берилген түсиниклер де XIX әсирдеги Хийўа ханлығының мәдениетке көркем өнерге деген қызығыўшылығын айырықша атап көрсетеди. Мунис Хорезми хэм Агахийлер өзбек классик әдебиятының тарийхында халықшыл демократиялық шайыр сыпатыда белгилі. Агахийдың өмир жолы сегиз хан хўкимдарлық еткен дәйирлерге барып тақалады. Ол сегиз түрли басқа орталықта өзи таңлаған садақтылы жолдан жүрип дөретиўшилик еткен. Агахий Хийўа ханы Мухаммед Рахим хан I, Аллақулы хан, Рахимқулы хан, Мухаммед Әмин хан II, Сайидабдулла хан, Қутлымурат хан, Сайидмухаммед хан хэм Мухаммед Рахим хан II (Феруз) хўкимдарлық етип турған дәйирлерде дөретиўшилик еткен.

Агахий шығармаларында өзи жеке таныған яки ҳәр бири ҳаққында исенимлі мағлыўматлар топлайды, көплеген тарийхый шахыслар хэм тарийхый ўақыялар ҳаққында сөз етеди, олардың ҳәр бирине тәрийиплер береді, минез қулық, пазыйлетлери, кемшиликлерин шеберлик пенен Қуран ҳаятлары хэм ҳәдислерден усыныслар келтирип, олардың сыртқы қыяпасын сәўлендиреді. Усы мәселеде Кунхожаның **“Умытпаспан”** қосығында болған ўақыяларды тарийхый аспектте түсиндирип берген:

Үш ағаш тур кең майданда
Орналасып қызыл ханға,
Қыйылып шыбын жан да,
Турғанларын умытпаспан [2:51].

Тийкарынан Күнхожаның ханның хэм хан әмелдарларының алып барған саясатын алып қараған.

Басқада Күнхожаның тарихый мағлыұмат бериўши “Тўе екенсең” қосығы тарихый әхмитетке ийе болып табылады. Күнхожа булшығармасында тарихый фактлар тийкарында анализлейди. Мысалы,

Патшалық жол буан қалған,
Қусты жыйнап заўал салған,
Жер жүзинде патша болған,
Сулейманды билермесең? [2].

деген қатарларында өткендеги тарихый шахысларды келтиреді, бунда тийкарынан өзине берілген тўениң картайып болдырып қалғанлығын, көзи көрмейтуғын, арық өлеси тўе екенлигин сәўлендиреди. Бунда тарихый шахысларды келтиреді атап айтқанда Тоқтамыс хан шама менен 1350-1406-жыллары жасаған Алтын Орда ханы, Монғол ханы Шыңғыс хан (1162-1227). Түрк султаны Сулайман патшалардың (1178-1227) дәўирлерин тўениң жасы менен салыстырады.

Жәнеде усы қосықта сөз етилген процесске қарайық:

Шылыбыр емес буйдан аўыр,
Құртлар жеген қатпа баўыр,
Өзиң арық, арқаң жаўыр,
Тұрғаныңда билермесең? [2:56].

Бунда тийкарынан Хийа ханы Мәдемин ханның Күнхожаға берілген сыйлығы қосықтың хәр бир қатарында сөз етиледі. Бул тийкарынан таприйхый болған ўақыя қосық қатарларында берілген болып ол тарихый шынлықты дәлиллейди. Күнхожаның “Тўе екенсең” шығармасында таприйхый шахыс болған Хийа ханы ҳақында олардың басқарыў саясатындағы негизги бағдарлар сөз етиледі. Атап айтқанда оның төмендеги қосық қатарларында өз көрнисин тапқан.

Шыңғыс ханнан бергирек,
Мәдеминнен арағырақ,
Кийип өткен зер-зарбақ,
Мәдрейим ханды билермесең? [2:56].

Бунда Хийа ханы Мәдемин ханның ис хәрекетлерин басқарыўдағы оның бағдарларын қосық қатарында толық көрестилген хэм тарихый факт сыпатнда деп айтыўға болады.

Тарихтан дерек бериўине қарағанда, Күнхожа жасаған дәўирде қарақалпақларда жерсиз дийханлардың аўхалының және де төменлениўине патриархаль-урыўшылық турмыстың ески қалдықлары себеп болған. Патриархаль-урыўшылық турмыстың ески қалдықлары феодал-аксүйеклер тәрәпинен хәр тәрәпинен хәр тәрәплеме қуўатланған хэм өзлериниң класслық мақсетинде пайдаланылған. Мәселен дәстүр бойынша өзиниң туўған аўылын таслап, басқа үлкелерге кетиў айып болған. Кеткен адамлар барған жеринде бурынғы өзиниң уруўласлары ишиндегидей ҳуқыққа ийе болмаған. Оған, “келгинди” деген ат тағылған, қорланған. Бул жағдай аўыл дийханларын ашылықтан посса да; өзиниң туўған аўылын таслап кетпеўге ийтермелеген. Байлар бундай гедейлерди арзан жумысшы күш спатында өз хожалықларына пайдаланған. Усылай етип, айырым патриархаль дәстүрлер бир жағынан жарлылардың посып, батрақлардың көбейиўине алып келсе, екниши жағынан, байлар топарының тағы да байыўын тәмийинлеген. Күн көрис ушын талап излеп кеткен адамларды “талапкер” деп атаған. Күнликши – бул да жарлы дийханды езиўдиң кең тарқалған формаларының түри. Бул ҳақында Күнхожаның “Орақшылар” шығармасында ашып береді.

Ийинде күнлик шапаны,
Пақалға тырналып саны,
Бәркулла қыйналып жаны,
Атызда жүр орақшылар [2:59].

Қосықты анализлеп қарғанымызда, қарақалпақларда күнликшилик етиў езиўшиликтиң түри көбинше орақтың (егин жыйнаў ўақты) басланыўына туўра келген. Орақтың басланыўы ўақтында, жарлы дийханлар орағын белине қыстырып ел аралап жүрген. Байларға жалланып орағын орған. Күнликши жумысты күнине сөйлесип, күнли ҳақысын алған. Ғаррылардың айтыўына қарағанда күнликши, орақ ўақтында күнине бир хан теңгеден алынған [4]. Беғар жумысында әсиресе патшалық қазыўда ислеген күнликшилер ҳақыны көплеў алған. Бул қазыўдың жүдә аўырлығына байланыслы болған. Патшалық қазыўда ислеген күнликши күнине 2,5 теңгеге шекем алған. Мине усындай күнликшиниң аўыр жағдайын Күнхожа шайыр аяншлы көрсетеди.

Жәнеде усы қосықта халықтың социаллық-экономикалық жағдайын, жумыс ислген менен тыйын ала алмағанын сәўлендирген. Мысалы,

Тапқаны жетпей тыйынға,
Ис айланып қыйынға.
Келе алмай тойға жыйынға.

Зар жылап жүр орақшылар [2:60]

Қосықт көрсетилген қатарларда XIX әсирде қарақалпақлардың сондай дәрежеде социаллық турмысының аўыр екенлигин хәр бир қатарда көрсетип берген. Күнхожа күнликшиликтиң аўыр екенлигин, халықтың сергизданлық турмысын, ҳуқықсызлығын, елге болған сағнышлы сезимлерин, мийнеттиң арзанлығын, кемситиўлерин атап өтеди. Қосықтың кейининде аўылға аман қайтқайсыз деп тилек билдиреди.

XIX әсирде қарақалпақларда қәўим общинасы енди класслар болмаған әйемги қўим общинасынан пүткиллей басқаша болды. Және ол ондирис әсбапларына қәўимлик меншикке емес, ал оларға жекке мешикке тийкарланады. Қарақалпақ жәмийетке езиўшилер менен езилиўшилерден ибарат болды. Қарақалпақлардың арасында ири жер ийелери, шараўалар, ири байлар балық аўлаў әсбап-әнжамларының ийелери және солар менен бирге, жери де, малы да болмаған хэм тек хызмет ислеп байлардан алған табыслары менен ғана күн көретуғын жарлылар болды. XIX әсирде Хийа ханларының архив материалларынан қарап өтемиз. Бунда тийкарынан уруўлар менен қәўимлердиң үстем топарлар ең жақсы жерлерди өз меншигине қаратып алады. Тарихый дерелерден белгили болғанындай Хийа ханлығында жер ийелеўшиликтиң үш түри болды: мәмлекетлик жерлер, (патшалық), оларда айырым жағдайда қулар ислеген, тийкарынан олар алынған зүрәттиң белгили бир бөлгин бериў шәрти бойынша нәсилден -нәсилге арендаға бериў жолы менен исленген, ханлардың, феодаллардың хэм дийханлардың қараўындағы мүликлик яки жеке меншик жерлер мешитлер және хәр қыйлы диний мәкемелерге қараслы ўақым жерлер. Жер ийелеўшиликтиң барлық бул категориялары қарақалпақлар жасаған территорияға тән еди. Хийа ханлығы жаўлап алғаннан кейин қарақалпақларға мәмлекетлик жерлерден жер ажыратып берилди.

Солай етип, Күнхожаның шығармаларының историографиясы, оның ызымларды орнатыўға умтылыўын шайырдың өзін қанаатладырмайтуғын шынлықты ашыўға умтылыўы менен анықланады. Сондай- ақ ол өз дәўирин үйрениўи менен бирге туўылған елиниң келшегиниң преспективасына ашып береді. Күнхожа өзиниң еркин хэм турақлы усылы жолындағы жан-жақлама излениўлер менен Күнхожа қарақалпақ халқның тарихының XIX әсирдеги аўхалы бойынша ең керекли тарихый дерек ўазыйпасын орынлады.

Әлебиятлап

1. Мирзиёев Ш.М. «Янги Ўзбекистон» газетаси бош муҳаррири билан суҳбати. / «Янги Ўзбекистон» 2021 йил 17 август.
2. Күнхожа (сайланды шығармалар жыйнағы). –Нөкис: «Билим», 2019, 56-57-б.
3. Қарақалпақстанның жаңа тарихы. Қарақалпақстан XIX әсирдиң екниши ярымынан XXI әсирге шекем. -Н.: Қарақалпақстан”. 26-б.
4. Косбергенов Р.К. Присоединение Каракалпакии к России. –Нукус: «Каракалпақстан», 1977. –С. 232.

РЕЗЮМЕ. Мақолада Кунхожа ижодининг тарихий жиҳатлари таҳлил қилинган, қорақалпоқ тарихида маълум бўлган воқеаларнинг ахборот ва манба мазмуни тўлдирилган.

РЕЗЮМЕ. В статье анализируются исторические аспекты творчества Кунходжи, дополняющие информационное и источниковое содержание известных в каракалпакской истории событий.

SUMMARY. The article analyzes the historical aspects of Kunkhojas work, supplementing the informational and source content of events known in the Karakalpak history.

ҒОЯВИЙ ТАҲДИДЛАРГА ҚАРШИ КУРАШ – ЁШЛАР СИЁСАТИНИНГ АСОСИДИР

Қ.А.Қодиров – Ёшлар масалалари ва маънавий-маърифий

ишлар бўйича биринчи проректор, педагогика фанлари доктори

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институтини

Таянч сўзлар: миллий ғоя, олий таълим, таълим-тарбия, Учинчи Ренессанс, маънавият ва маърифат, ёшлар тарбияси.

Ключевые слова: национальная идея, высшее образование, образование и обучение, третий Ренессанс, духовность и просвещение, воспитание молодежи.

Key words: national idea, higher education, education and training, Third Renaissance, spirituality and enlightenment, youth education.

XX асрнинг охири ва XXI аср бошларидаги халқаро вазият, давлатлар, халқлар ўртасидаги алоқалар глобаллашув жараёнларининг низоҳатда чуқурлашиб кетаётганлиги билан характерланади. Жамият ҳаётининг барча соҳаларига кириб келаётган интеграцион жараёнлар шиддати бир томондан ривожланиш омили сифатида қаралса, иккинчи тарафдан миллий қадриятлар “оммавий маданият” унсурлари билан тўлдириляётганлиги, шубҳасиз, ташвишли ҳолатдир. Айниқса, бундай шароитда миллий маънавиятга қарши юзага келаётган кўплаб замонавий таҳдидлар ёш давлатларнинг миллий қадриятига ўз таъсирини кўрсатмоқда.

Милoddan олдинги IV асрда яшаган хитойлик файласуф ва ҳарбий қўмондон Сун Цзининг курашда ғолиб бўлиш учун: “Сиз рақиб мамлакатдаги барча яхши нарсаларни бузинг, айнитинг; рақиб давлат раҳбариятини обрўсини тўкинг, қулай пайтда уларнинг жамият олдида шармандасини чиқаринг. Бу ишда ўша мамлакатдаги энг паст, мараз одамлар билан шериклик қилинг; рақиб мамлакат одамлари орасида келишмовчилик, жанжал чиқаринг; ёшларни кексаларга қарши гиж-гизланг; ҳукуматни яхши иш юритишига ҳар қандай йўл билан қаршилик кўрсатинг; душманингизнинг анъаналарини қадрсизлантиринг, худоларига ишончини синдириг”, [1] деган фикрлари бундан тасдиқлайди.

Ана шундай бузғунчи ва тажовузкор ғоялар бугунги кунда ҳам инсоният олдидаги глобал муаммо сифатида турибди. Бегона ғояларнинг мамлакатга кириб келиши ва фуқаролар ўртасида тарқалиши катта хавф, салбий оқибатларни келтириб чиқариши мумкинлигини эътиборга олиб, Абу Наср Форобий ўзининг “Фозил одамлар шахри” асарида шундай қимматли фикрларини билдириб ўтган: “Жаҳолатдаги шаҳарлар, (аҳолисини) мақсадларини қўзлайдиган (обрў-иззатга, мол-дунёга, бойликдан роҳатланишга интиладиган) одамлар эса алоҳида тоифадир. Бундай одамлар фозиллар шахрида ҳали мақсадлар билан яшаш таъқиқланганини кўриб, у ердаги (адолатли) қонунларни бузишга, ҳақиқатга алоқадор нарсалардан узоқлашишга, (бу қонун – қоидалар, тасаввурларни) бузиб акс эттиришга уринадилар. Улар бунга икки йўл билан эришадилар: У юқорида айтилган баҳсли ўринларни ўзларича тахмин қиладилар, иккинчидан, сохта донолик ва алдов йўлига ўтадилар. Улар жаҳолат ва тубан мақсадларига эришувига ҳеч қим тўсқинлик қилмаслиги учун шундай йўлдан борадилар. Бундай одамларни фазилатли шаҳарлар жамоасига қабул қилмаслик керак” [2]. Фаробий фикридан ахлоқсизлик ғояларини тарғиб этиш, маънавий таҳдидларни келтириб чиқаришда жаҳолатдаги ва адашган шаҳарлар аҳолисининг фикрлаш усуллари, тугган йўллари фозил шаҳар аҳолиси учун қанчалик хатарли эканлигини кўришимиз мумкин.

Ахлоқсизлик ғояларини тарғиб этишда машҳур бўлган француз адиби Маркиз де Сад мафкура орқали

мамлакатларни қарам қилиш ҳақида шундай ёзганди: “Биз бутун дунёни эгалламоғимиз учун бундан буён катта муҳорабаларда қатнашишимиз, жанги-жадаллар юритиб, дунёнинг қарийб узоқ ўлкаларида фаранг аскарлари ҳалок бўлиши-ю, унинг жасади ва этиклари чириб битиши мутлақо шарт эмас. Агар биз бошқа мамлакатларга, хусусан, Шарққа ахлоқимизни (тўғрироғи, ахлоқсизликларини. Чунки Сад асарлари асосан ахлоқсизликка йўналтирилган) мениқдай китоблар ва бошқа йўллар билан тарқата олсак, уни ўша халқларнинг турмуш тарзига айлантира билсак, жумлаи жаҳон оёғимиз остига юкиниб келади, бутун одамзоднинг қалбига эгалик қилишга муваффақ бўламиз...” [3]. Ахлоқсиз ғояларни тарғиб этувчи асарлар ёзишда шухрат қозонган француз ижодкорининг ана шу фикрлари тарихда ўз исботини топди.

Маърифатпарвар олим, жадиҳчилик ҳаракатининг ёрқин намояндаси Фитрат “Оврупо жаҳонгирлари”нинг Шарққа нисбатан ўтказган сиёсатини шундай изоҳлаган эди: “Шарқнинг ахлоқини бузмок, қўнглини диний ва миллий муқаддас ватандан совутмок, шарқлилар орасида айрилиқ ва ёвлик солиб, бир-бирларига қилич чектурмак, шарқлини ишсиз, ялқов, оч ва яланғоч қилиб, ўзларига кул этиб олмок, ювош-ювош шарқлининг қўлидан ер ва қимматли нарсаларини турли ҳийлалар билан тортиб олмок. Шарқ халқини турли йўллар билан секин-секин йўқ қилмок. Инглиз ва француз жаҳонгирлари томонидан Хитой, Ҳинд ва Мисрда очилган фохшаҳона ва майхоналар, юборилган тўплар ва мисюхнерлар, очилгон мактаблар бариси шунинг учундир. Россия Николай ҳукумати бизнинг Туркистонимизда ҳам шул тадбирларни кўрмадими?” [4].

Ҳозирги кунда мафкуравий воситалар орқали ўз таъсир доирасини кенгайтиришга интиляётган ғарбнинг сиёсий кучлари ва ҳаракатлари сирасига тажовузкор миллатчилик ва шовинизм, неофашизм ва фундаментализм, расизм ва диний экстремизм, неокоммунизм каби ғояларни киритишимиз мумкин.

Шуни таъкидлаш керакки, аини пайтда дунёда вужудга келган мураккаб вазият, яъни ахборот қўлами кенгайиши, мафкуравий жараёнларнинг глобаллашуви туфайли мафкуравий таҳдидлар структураси инсоният жамияти ва ҳаётининг барча соҳаларини камраб олмокда. Мафкуравий таҳдидлар ўз моҳиятидан келиб чиқиб, энг аввало, инсон онги, тафаккури ва ҳуқуқ-атвориға хавф-хатар солиб, инсон онги ва қалбини бузғунчи ғоялар билан заҳарлашга ҳаракат қилмокда. Бу эса, ўз навбатида, мамлакатда мафкуравий хавфсизликни кучайтириш чора-тадбирларига жиддий эътиборни қаратишни талаб қилади. Айниқса, бугунги кунда ёшлар орасида кенг тарқалаётган **нигилизм ҳодисаси** ва унга қарши кураш масалаласи бугунги куннинг долзарб масалаларидандир.

Нигилизмнинг юзага келиши миллий маънавиятга қарши таҳдидларнинг навбатдаги шаклидир.